

FİLATELİDE KARDİYOTONİKLER

*Ahmet Doğan Ataman**

İnsanlar, binlerce yıldan beri, bitkileri sofralarında kullanıyorlar. Sıradan yemeklerin tatları değişiyor; lezzetine lezzet katılıyor. Bitkiler kozmetik olarak çeşitli törenlerde ve dini ayinlerde güzelleşmek amacıyla da kullanmıştır. Mısır uygarlığı, Helen kültürü ve Romalıların hoş kokuları ve beden güzelliği bitkilerden kazanılmıştır. Ayrıca bitkilerin iyileştirici özelliklerinden faydalanılmıştır. İlkçağdaki insanlar şifalı otları deneme yanılmayla tanımışlar. Çağlar boyunca bu bitkileri her uygarlık toplamış, kurutmuş, deneyip, kanıtlamış ve daha yeni sonuçlara varmıştır.

Son yüz senedir birçok ülke tıbbi bitkiler ile ilgili pul serileri çıkarmıştır. Bu çalışmada, günümüze kadar dünyada yayınlanan kardiyotonik ilaçların ham maddesinde bulunan tıbbi bitki pullarının serileri tanıtılacaktır.

William Harvey kanın kalp tarafından damarlara pompalandığını keşfederek *De Motu Cordis* (Kalbin Hareketleri Üzerine) adlı eserini yazmıştır. Böylece kardiyoloji doğmuş ve birçok gelişmeyi beraberinde getirmiştir.

Oldukça sınırlı olan kardiyotonik glikozitler yaklaşık on çeşit bitki türünde bulunur. Ayrıca bufa kurbağalarında da kardiyotonik bileşikler izole edilmiştir. Ancak bu bileşiklerin orijinlerinin beslendikleri kaynaklardan ileri geldiği bilinmektedir. Bitkilerden elde edilen saf bileşikler kalp yetmezliği ve supraventriküler ritim bozukluklarında kullanılır (1).

Adansonia digitata (Baobab), Familia: Bombacaceae

Baobab Afrika'dan Avustralya'ya kadar geniş bir coğrafyada yetişen, dev boyutlara ulaşan gövdesiyle binlerce yıl yaşayan bir ağaçtır. Meyvesi yüksek miktarda askorbik asit ihtiva eder. Kabuğu strophantus gibi adansonin içerir (2).

Adenium (Çöl gülü), Familia: Apocynaceae

Afrika'ya ait bir bitkidir. Aktif kardiak glikozidlerini kontrol eder. Doğu Afrika'da balıkları yakalamak için okların ucuna sürülür (3).

Adonis (Keklik gözü), Familia: Ranunculaceae

Adonis, Helen mitolojisinde Afrodit'in aşık olduğu tanrıdır. Birgün av sırasında bir yaban domuzu tarafından öldürülünce, aşk tanrıçası Afrodit bu

* Dt., Kanlıca, İstanbul, drataman@hotmail.com

çiçeği Adonis'in dökülen kanından (döktüğü göz yaşından) yaratır. Adonis 1800'lerden beri kalp ilacı olarak kullanılmaktadır (4, 5).

Convallaria (Müge), Familya: Ruscaceae

Tanrı Apollo'nun müge çiçeğini Aesculap'a verdiği rivayet edilir. On altıncı asrın başında John Gerard adlı bir herbalist onda kalbin ritmini etkilediğini görür. Ayrıca gut hastalığını da iyileştirir. Eczanelerde "Lilium convallium" adı ile aranan mügenin kurutulmuş çiçekleri, tohumları ve kökleri kullanılırdı (6, 7).

Digitalis (Yüksük Otu), Familya: Scrophulariaceae

Yaklaşık yirmiye yakın türü vardır. İlaç sektöründe *Digitalis purpurea* bitkisinin kurutulmuş yaprakları kullanılır. Bitkinin adı çiçeğinin şeklinden ötürüdür. Bir köy hekimi olan İngiliz William Withering 1775'te Shropshirelı yaşlı bir kadının ödemi yüksükotu ile iyileştirmiştir. Bitkinin kalbi harekete geçirip, kalp yetmezliğinde ortaya çıkan ödem azalttığına dair bilgileri "Yüksük Otunun Önemi" adlı eserinde yayınlamıştır. Tıp tarihindeki bu buluşu bir hayat kurtarıcı olarak önem kazanmıştır (8).

Helleborus niger (Kara çöpleme, Noelgülü, Bohçaotu), Familya: Ranunculaceae

Bohçaotunun kurutulmuş tohumları ve kökleri ilaç yapımında kullanılır. Bitki eski çağlardan beri bilinir. Mitolojide çoban Melampus ilk olarak keçilerinde otun etkisini gözleyerek fark eder. Daha sonra bohçaotu yemiş keçilerinin sütünden Proteus'un deli kızlarını tedavi eder. Plinius bohçaotunun sinir hastalıkları ve histeriyi tedavi ettiğini ifade etmiştir. Yaprakları kardiyotonik glikozid ihtiva eder. Bitkinin geciken adet dönemlerini de uyarıcı etkisi vardır (9, 10).

Nerium (Zakkum), Familya: Apocynaceae

Zehirli bir bitki olan zakkumun yaprakları kardiyotonik glikozitler taşır. İdrar arttırıcı ve kalp kuvvetlendirici etkisi vardır. Zeytinyağı ile yoğrulmuş olan yapraklar uyuza karşı kullanılır (11).

Strophanthus, Familya: Apocynaceae

Eczacılıkta tohumları kullanılan, Doğu Afrika'da ekvator bölgesinde bulunan bir bitkidir. Alkaloid ve glikozid içerir. Yılanınkinden daha öldürücü bir zehir (panzehri yoktur) olan Cymarin, Afrika yerlileri tarafından kullanılır. Misyoner bir gezgin ve tabip olan İngiliz David Livingstone, "Strophanthus kombé"yi uzun uzun anlatmıştır (12).

Urginea maritima (Ada soğanı), Familya: Hyacinthaceae

Eski çağlardan beri bilinen ada soğanı balgam söktürücü, diüretik, öksürük ilacı olarak kullanılmaktadır. Fazla miktarda verildiğinde kusmaya neden olur (13).

Voacanga africana, Familya: Apocynaceae

Afrika'da yetişen altı metreye kadar boyu ve otuz santimetre yaprakları olan bir ağaçtır. Voakanganın kökleri ve kabuğu alkaloid içerir (14).

Kardiyotonik Tıbbi Bitkilerin Filatelik Malzeme Listesi

Tıbbi Bitkiler	Memleket	Michel Nr.	Tarih
Adansonia digitata (Baobab)	Rodezya	68	06.09.1967
	Senegal	341	19.11.1966
Adenium (Çöl gülü)	Kenya	413	27.20.1987
	Somali	Scott 198	02.1955
Adonis (Keklik gözü)	Bulgaristan	1862	02.01.1969
	Çekoslavakya	2025	20.09.1971
	Macaristan	2891	04.08.1973
	Romanya	2825	25.02.1970
Convallaria (Müge)	D. Almanya	1189	1966
	Macaristan	1209	04.11.1951
	S.S.C.B	4160	05.09.1973
	San Marino	571	31.08.1957
Digitalis (Yüksükotu)	Almanya	819	15.10.1974
	Bulgaristan	873	1953
	Çekoslavakya	1586	03.12.1965
	D. Almanya	757	07.04.1960
Helleborus niger (Bohçaotu)	Almanya	874	14.11.1975
	Guernsay	170	31.10.1978
	İsviçre	467	01.12.1945
Nerium (Zakkum)	İsrail	239	18.04.1961
	Yugoslavya	1202	25.05.1967
	San Marino	Scott 338	28.12.1969
	Somali	147	25.03.1969
Strophanthus	Fildişi Sahilleri	230	1961
	Gine	-	1956
	Kongo	125	25.05.1963
	Mozambik	457	14.09.1958
Urginea maritima (Ada soğanı)	İsrail	238	18.04.1961
Voacanga	Kamerun	927-929	03.12.1980

Kaynaklar

1. Forth, W., Henschler, D., Rummel, W., *Allgemeine und Spezielle Pharmakologie und Toxikologie*. München, 2009, s.405-432.
2. Schütt, P., Weisgerber, H., Schuck, H. J., “Bäume Der Tropen”, *Die Große Enzyklopädie*. Hamburg, 2006, s. 64–67.
3. *Sukkulenten-Lexikon*, Bd.2, Zweikeimblättrige Pflanzen (Dicotyledonen) ausgenommen Aizoaceae, Asclepiadaceae, Cactaceae und Crassulaceae. Ulm, 2002, s.6–8.
4. Pahlow, M., *Das große Buch der Heilpflanzen*. München, 2006, s. 138.
5. Mnimh, A.C., *The Encyclopedia of Medicinal Plants*. London, 1996, s. 158.
6. Mnimh, A.C., *The Encyclopedia of Medicinal Plants*. London, 1996, s. 192.
7. Pahlow, M., *Das große Buch der Heilpflanzen*. München, 2006, s. 220.
8. Mnimh, A.C., *The Encyclopedia of Medicinal Plants*. London, 1996, s. 199.
9. Tekin, E., *Türkiye'nin En Güzel Yaban Çiçekleri*. İstanbul, 2007, s. 559.
10. Mnimh, A.C., *The Encyclopedia of Medicinal Plants*. London, 1996, s. 217.
11. Pahlow, M., *Das große Buch der Heilpflanzen*. München, 2006, s. 402–403.
12. Mnimh, A.C., *The Encyclopedia of Medicinal Plants*. London, 1996, s. 271.
13. Mnimh, A.C., *The Encyclopedia of Medicinal Plants*. London, 1996, s. 278.
14. Vogel, G., Übel, H., *Zur Pharmakologie der Alkaloide aus Voacanga Africana*. *Arzneimittel-Forschung*, Aulendorf, 1961, Aug; 11:787–93.
15. *Michel Katalog Europa 1-7*, Unterschleißheim, 2009.
16. *Michel Katalog Überseeband Afrika 4-6*, Unterschleißheim, 2008.
17. *Michel Katalog Überseeband Asien 8-10*, Unterschleißheim, 2009.

Cardiotonics in Philately

Prehistoric people could probably be classified as the first herbalists. They would have found by trial and error that various plants not only provided them with food, clothing, shelter, and weapons, but offered a wealth of curative remedies. As the remedies were passed down through the ages, every civilization altered, tested, and studied the medicinal value of plants.

An important group of plants were those which had an effect upon the heart. Although the cardiogenic effect was not known or understood by the ‘herbalists’ and ‘herb doctors,’ they knew that by administering certain herbs the condition known as dropsy (pathological accumulation of diluted lymph in body tissues and cavities) could be remedied.

During the past 100 years various governments around the world have issued postage stamps depicting various medicinal plants. The following are stamps from 22 countries representing the medicinal plants which either

formerly and/or currently have been/are used in traditional and/or modern medicine to treat cardiac conditions.

Key words: Plants, Healing, Cardiotonics, History of drugs, Philately.

Filatelide Kardiyotonikler

Tarih öncesi insanı, ilk bitki toplayıcıları olarak nitelendirilebilir. Deneme yanılma yolu ile, bazı bitkileri, yiyecek olarak kullanmanın yanı sıra giyecek, barınma ve silah olarak da kullanmışlardır. Ayrıca bitkilerden çok sayıda tedavi edici ilaç hazırlamışlardır. Çağlar boyunca, her medeniyette bu ilaçlar değişikliğe uğramış, denenmiş ve bitkilerin tıbbi değerlerini incelemiştir.

Bir grup bitkinin kalp üzerinde etkili olduğu düşünülmüştür. Her ne kadar bu bitkilerin kardiyotonik etkisi otçular veya bitkileri kullanan doktorları tarafından tam olarak anlaşılammış ise de, bazı bitkilerin kullanılmasıyla, su toplaması tedavi edilebilirdi.

Son 100 yıl boyunca, çeşitli devletler, tıbbi bitkilerin resimlerini taşıyan posta pulları çıkarmıştır. Bu çalışmamızda sunulan ve 22 ülkeye ait pullarda, kalp hastalıklarını tedavi için, daha önce veya günümüzde geleneksel ve/veya modern tıpta kullanılmış olan tıbbi bitkilerin resimleri yer almaktadır.

Anahtar sözcükler: Bitkiler, Tedavi, Kardiyotonikler, Droğların tarihi, Pulculuk.